

TANULMÁNYOK

Mark D. Morrison-Reed¹

Nemzetközi együttműködés az Unitárius Univerzalista Tanács megalakításában

III. rész

(Fordította és átdolgozta Gyerő Dávid²)

Növekvő gondok

1995 márciusában az ICUU alakuló ülésén, Essexben, a résztvevők először a szervezet identitásának és a küldetésének meghatározásával küszködtek, majd megpróbálták megegyezni a csehországi unitárius egyházat illető ügyekben. Azt kérték a betolakodó Vladimir Strejcektől, hogy adja vissza a jogtalanul bitorolt prágai épületeket az egyházközségnek, majd felszólították, hogy többé ne képviselje a cseh unitáriusokat. Végül megválasztották a tisztségviselőket. A jelölőbizottság a választást megelőzően összeállított egy jelölőlapot, amelyet a helyszínen újabb jelölésre való felhívással közrebocsátottak.

Az elnöki tisztségre azt a David Ushert jelölték, aki a szervezetalapítást javasolta, és aki sokat dolgozott a szervezet megvalósulásáért. Mivel az ICUU bankszámlája az Egyesült Államokban volt, a pénztárnok is amerikai kellett, hogy legyen – erre Jill McAllistert jelölték, aki a UUA tanácsának volt a képviselője. A

¹ Morrison-Reed, Mark nyugalmazott unitárius univerzalista lelkész, 1979-től Rochester (New York állam, AEÁ), majd Toronto (Ontario állam, Kanada) lelkésze volt, az AEÁ-beli Meadville Lombard Teológiai Intézet oktatója, a Sankofa Levéltár koordinátora, többkötetes szerző. Fő kutatási területe az afroamerikai unitárius univerzalizmus története.

² Gyerő Dávid 1974-ben született Baróton, kolozsi lelkész, a Magyar Unitárius Egyház főjegyzője, 2014 óta az ICUU elnöke.

többi tisztség betöltését a politikai aktualitás és a helyszíni jelölések határozták meg.

A romániai unitárius egyház csak pár évvel korábban szabadult fel a több évtizedes elszigeteltségből és elnyomás alól, és az ország ekkortájt erkölcsileg és gazdaságilag rosszul állt. Bár az egyház nem volt vezetésre alkalmas helyzetben, fontos volt elismerni történelmi jelentőségét és lélekszámát, ezért képviselőjét, Szabó Árpádot alelnöknek választották. Az amerikaiak és erdélyiek mellett nem hagyhatták ki a vezető tanácsból az Egyesült Királyság képviselőjét sem, ezért Cliff Reedet titkárnak jelölték. Az egyetlen ténylegesen is szabadon betölthető hely így a végrehajtó bizottság tagsága volt, amelyre a német unitáriusok képviselőjét, Wolfgang Jantz-ot választották. Gevene Hertz, aki Dániából jött és az EUU-t képviselte, úgy találta, hogy a választási folyamat nem elég nyitott. Az ülést előkészítő bizottságban egy nagy-britanniai, egy kanadai, egy ausztráliai, egy fülöp-szigeteki és két amerikai kapott helyet – akik mind a többségi, angol nyelvű unitarizmust képviselték. Ezzel együtt az Essexben megválasztott jelölőbizottságban már nem volt képviselője a UUA-nak. Az elkerülhetetlen küzdelem, hogy ki üljön az asztal köré, elkezdődött.

Azt sem lehetett elkerülni, hogy az eltérő szervezeti szükségletek, az ellentétes kulturális jellemzők és az ezt kísérő kommunikációs nehézségek ne toroklljanak érdekütközésekbe. Az ICUU-nak ettől kezdve szem előtt kellett tartania, hogy minden személy más-más kultúrából érkezett, és más-más módon járult hozzá a közös cél megvalósításához. A bizalom kiépítéséhez és a másság érzékeléséhez időre volt szükség, így kezdetben elkerülhetetlenül hibákat követtek el.

A választások – mint általában – feszült helyzetet teremtettek, és a konfliktusokat időről időre felszínre hozták. Az elmúlt huszonegy évben hatszor történt meg, hogy megkérdőjelezték a választás eredményét. Az első eset 2001-ben történt: Richard Boeke két titkári ciklus után úgy döntött, hogy a tisztségben levő Jill McAllister elnöki székéért indul. Elhatározását a demokratikus választás szellemével, némi elvi tiltakozással, és az ügy iránti elköteleződéssel indokolta – McAllister mégis könnyedén megnyerte a versenyt. A második eset 2005-ben volt, amikor a végrehajtó bizottság tagságáért három helyért négy jelölt szállt versenybe. Hasonló történt 2007-ben, 2009-ben, 2012-ben és 2014-ben is.

2007-ben David Usher, a jelölőbizottság akkori elnöke megkereste Will Saunders-t, a UUA-tanács nemzetközi képviselőjét, és arra kérte, hogy gondolkodjon, kik lennének alkalmas jelöltek. Usher ugyanakkor Brian Kiely-t is megkereste, a CUC korábbi elnökét, aki a 2005-ben Montserratban tartott ICUU-tanácsülésen a kanadaiakat képviselte. Usher azt kérte Kiely-től, vállalja a

végrehajtó bizottság egyik helyére való jelölését. Kiely azt gondolta, hogy nem egy tisztségről, hanem csak bizottsági tagságról van szó, ezért igent mondott.

Bármiről is tájékoztatták a soron következő választások kapcsán a UUA elnökét, William Sinkfordot, ő azt gondolta, hogy neki kell javasolnia valakit az ICUU elnöki tisztségére. Megfontolt előkészítések után Sinkford a tisztségre az Egyesült Államokban nagy népszerűségnek örvendő Gary Smith-et javasolta. Az ICUU szervezeti gyakorlatának megfelelően a tagszervezeteket a választások előtt felszólították, hogy tagjaik köréből állítsanak jelölteket az egyes tisztségekre – de ez nem jelentette azt, hogy az egyes csoportokból érkező javaslatokat az ICUU jelölőbizottsága a jelölőlapon tényleges jelölti minőségben fel is tünteti. Sinkford úgy érezte, az ICUU-nak egy Gary Smith által megvalósítható, erőteljesebb vezetésre lenne szüksége. Smith azonban nem rendelkezett ICUU-beli tapasztalattal, bár dolgozott a UUPCC-nek. Ilyen körülmények között az ICUU jelölőbizottsága nem fogadta el Smith jelölését. Amikor közölték a döntésüket, Sinkford úgy érezte, félrevezették, és azt gondolta, hogy az ICUU csak bennfenteseknek nyitott.

Usher időközben újra megkereste Kiely-t és arra kérte, hogy fontolja meg az elnöki jelöltség vállalását. Kiely meglepődve fogadta a felkérést, és pár nap gondolkodási időt kért. Amikor végül elvállalta, Smith teljesen visszavonult a jelöltségtől, pedig a jelölőbizottság egy végrehajtó bizottsági tagság vállalására biztatja. Így esett meg, hogy a UUA első alkalommal képviselő nélkül maradt a végrehajtó bizottságban. Megjegyzendő, hogy Kiely ICUU-beli tapasztalata is csak egyetlen tanácsulésen való részvételre korlátozódott. Egy másik jelöltnek ráadásul semmilyen nemzetközi tapasztalata nem volt, sőt nem is vett részt a választó közgyűlésen.

Ilyen körülmények között került sor az ICUU tanácsának 2007-es ülésére, a németországi Oberwesel városban. Az első ülészakon, közvetlenül a jelölőbizottság beszámolója után, Szabó Árpád püspök elégedetlenségének adott hangot a jelölőlap láttán. Az eljárást a kommunista rendszer gyakorlatára emlékeztetőnek nevezte, visszautasította, és azt javasolta, hogy a jelöléseket a tanács maga tegye meg. Will Saunders támogatta a javaslatát. Az ülést vezető Gordon Oliver elnök megmagyarázta, hogy a jelölőlapon szereplő nevek mellé a tanács állíthat még jelölteket, és bejelentette, hogy a választásra másnap kerül sor.³ A UUA biztatására ekkor Barbara Beach, akinek éppen akkor járt le az ICUU-ban pénztárosi megbízása, beleegyezett abba, hogy jelöljék a végrehajtó bizottság tagságára. A jelölést Will Saunders tette meg, Szabó Árpád támogatásával. Beach-nek te-

³ *Minutes of the ICUU Council Meeting, Oberwesel, Germany, November 2–5, 2007.* 1.

kintélyes nemzetközi tapasztalata volt, hiszen ott volt a UUPCC alapítói között, annak később titkára, majd elnöke lett. Az ICUU pénztárosaként pedig egy stratégiai terv elkészítését kezdeményezte annak reményében, hogy megújítja a jövőképet, és segít olyan programok fejlesztésében, amelyek elnyerik a tagegyházak támogatását. Két évvel korábban, 2005-ben ő győzte meg Sinkfordot, hogy az ICUU tanácsülésen Montserratban részt vegyen a többi tagegyház vezetőivel tartott csúcstalálkozón.

A helyzetet bonyolította, hogy a jelölőbizottság javaslatára Jill McAllister neve újra megjelent a jelölőlapon. A UUA tanácsának tagjaként Jill volt a UUA egyik képviselője Essexben, az ICUU alapító ülésén. Előbb a szervezet pénztárnoka, majd elnöke lett, és megbízatása lejártával is önkéntes munkát végzett, többek között pályázatok írásával foglalkozott. Ezúttal a csehországi unitáriusok javasolták a végrehajtó bizottság tagságára, 12 évi szerepvállalása után pedig a szervezet belső embereként és nem a UUA képviselőjeként tartották számon. Így történt meg, hogy Beach jelölésével újra négy jelölt volt a végrehajtó bizottság tagságának három helyére.

Egy másik gond az volt, ahogyan a küldöttek egy része Will Saunders-hez, a UUA képviselőjéhez viszonyult. Saunders már 2006-ban levelet küldött az ICUU végrehajtó bizottságának: *„Úgy hiszem, az ICUU egyik lényeges feladata, hogy azonosítsa, miben van összhangban, és miben tér el a UUA célkitűzéseit és szolgáltatását illetően.”* 2007 novemberében a Tanács ülésén Saunders kijelentette, hogy mivel a UUA a legbefolyásosabb tagszervezet, a végrehajtó bizottságban állandó képvisellel kell rendelkeznie. Ezzel Saunders tulajdonképpen Sinkford álláspontjára helyezkedett, hiszen mindketten azt gondolták, hogy az ICUU-nak erősebb vezetésre és magasabb színvonalú programokra van szüksége. Saunders ráadásul egyike volt azoknak, akik attól tartottak, hogy az ICUU: *„akárcsak az IARF, egy unitárius turistaügynökséggé zsugorodik, és nem fogja a tagegyházak jólétét és növekedését szolgálni.”*⁴

Mindezek elég okot adtak az aggodalomra. Míg 1999-ben a Tanács ülésén 40 személy vett részt, ez a szám 2005-re 100 fölé emelkedett – igaz, az üléseken ekkortól nemcsak a küldöttek, hanem bárki részt vehetett. Az évben a 100 személyből 59 megfigyelő volt vagy vendég, közülük 33 Észak-Amerikából jött, azaz 56%. Ha ehhez hozzáadjuk az Egyesült Királyságból érkező 10 személyt, az angolszász nyugati résztvevők száma 73%-ot tett ki. Az ICUU valóban hasonlí-

⁴ Saunders, Will levele Morrison-Reed, Marknak. 2015. december 15., Portland, ME.

tani kezdett az IARF-hez, csak kisebb mértékben, hiszen a tanács ülésein nagyjából 100-an vettek részt.⁵ Úgy látszik, Saunders aggályai megalapozottak voltak.

Négy évvel korábban, 2003 októberében Sinkford egy küldetési nyilatkozatot (*International Mission Statement*) nyújtott be a UUA vezetőtanácsa misszióval foglalkozó munkacsoportjához: „Jóllehet fontos elismerni és tiszteletben tartani a régóta fennálló intézményi kapcsolatainkat (IARF, WCRP) és a viszonylag újkeletű szervezeti partnerségeinket (ICUU and PCC), egy 20 évre előremutató nemzetközi jövőkép nem szorítkozhat kizárólag ezekre a kapcsolatokra.”⁶ Miután felsorolta azon nemzetközi tevékenységeket, amelyekben a UUA nem vehetne részt a Holdeen Trust támogatása nélkül, üzenetét így foglalta össze: „A UUA elsődleges küldetése a gyülekezetek szolgálata, és ezt szerintem az Egyesült Államok területén kell tennie. Ha ezt a küldetést tartanók szem előtt nemzetközi döntéseink meghozatalában, viszonyaink gyökeresen megváltoznának. Nem hiszem azt, hogy a PCC és az ICUU a UUA szolgálatát végezné. Még arról sem döntöttünk igazán, hogy az Egyesült Államokban célunk lenne terjeszkedni, hogyan támogathatnók addig az unitarizmus külföldön való megerősítését?”⁷

Ez a nyilatkozat tükrözte Sinkford azon erőfeszítéseit, miszerint a nemzetközi kapcsolatok irányítását az ICUU elnöki hivatalából a UUA-tanács asztalára kell helyezni. Ezek az erőfeszítések azonban csak nagyon korlátozott sikerrel jártak. Ennek következtében „a UUA az észak-amerikai egyházközösségek munkájára és annak támogatására kezdett összpontosítani. A nemzetközi iroda új nevet kapott, Nemzetközi Erőforrások Irodája lett, az erőforrások kedvezményezettjei pedig az egyesült államokbeli gyülekezetek lettek.”⁸

⁵ 2007-ben Németországban 80, 2009-ben Romániában 80, 2012-ben a Fülöp-szigeteken 100, 2014-ben New Yorkban 140 résztvevő volt. 2005-ig a tanácsülésekre a Tanács tagjainak utazási és ott-tartózkodási költségeit teljes mértékben fedezte az ICUU. 2007-ben és 2009-ben a Tanács ülésein részt venni akaró tagoknak pályázni kellett, hogy költségeiket megtérítse az ICUU. 2012-ben már csak azon tagok pályázhattak költségtérítésért, akik anyagi vagy szervezeti nehézségekkel küszködő országból jöttek. 2014 óta az ilyen résztvevők pályázatát egy központi alapból finanszírozzák. Kezdetben tehát minden hivatalos meghívott költségeit megtérítette az ICUU, egy évtized alatt azonban ez megváltozott: a hivatalos meghívottak nagyjából 20%-ának költségeit támogatja a vezetőtanácsai központi alap.

⁶ Sinkford, William beadványa, illetve válasza a vezetőtanács missziói csoportja által a beadványára fogalmazott hivatalos válaszra (*Initial Administration Response to Draft International Mission Statement*). 2003 októbere. 1.

⁷ Uo. 4.

⁸ Sinkford, William és McAllister, Jill: *The UUA and the ICUU. Thoughts and Commentary Prepared for Peter Morales, UUA President*. 2009 július. 1.

A 2005-ös tanácsülés keretében tartott vezetői csúcstalálkozón Sinkford szólalt fel elsőként. Kiemelte az ICUU tagszervezetek közötti nagyon nagy eltéréseket, és megerősítette „*az ICUU végrehajtó bizottsága által kijelölt prioritásokat (kommunikáció, vezetőképzés és ifjúság)*.”⁹ Továbbá az amerikaiakra jellemző szókimondó egyenességgel bejelentette, hogy a UUA pénzügyi lehetőségei nagyon korlátozottak, függetlenül attól, hogy az ICUU költségvetésében mekkora tagsági díjat irányzott elő a UUA-nek.¹⁰ Hozzátette, hogy: „*az ICUU erőteljesebb pénzügyi támogatását nemcsak az Egyesült Államokból kellene várni, és két-három másik egyháztól, hanem az minden tagszervezet felelőssége kell legyen.*”¹¹ A bejelentés természetesen aggodalmakat váltott ki. Brian Kiely úgy emlékezett: „*ez a pénzügyi hivatkozás sok tagegyház képviselőjében azt a gyanút keltette, hogy a UUA kivonul a szervezetből, ha akarata nem teljesül.*”¹² Sinkford ezért csakhamar úgy pontosított, hogy: „*a UUA költségvetésében csak meghatározott összeg szerepel, amelyet elosztanak a UUPCC és az ICUU között.*”¹³

Végül 2005-ben Sinkford egy másik üzenetet is átadott, ezúttal akaratlanul. Már előzőleg világos volt számára, hogy az ICUU tanácsülésének időpontja egybeesik egy korábban felvállalt külföldi úttal, aminek szintén stratégiai fontossága volt. Elfogadta ugyanis a UUSC és ügyvezető igazgatója, Charlie Clements meghívását Csádba, hogy onnan a darfúri népiirtás szörnyűségeiről tájékoztassák az unitárius közvéleményt. A tanácsülés első napja után bejelentette, hogy egyéb elfoglaltságai elszólítják az ülés hátralevő részéről. Ez a viszonyulás nem volt sem biztató, sem közösséget építő, már csak azért sem, mert a többi résztvevő is hosszú utat tett meg az ICUU érdekében. A küldöttek többsége felháborodását a jelenlevő UUA képviselőre, Will Saundersre zúdította.¹⁴

Amikor 2007 novemberében az ICUU Tanácsa a németországi Oberweselben ülésezett, a 2005-ös feszültségek még mindig érezhetőek voltak. A UUA részéről jövő üzenetek a küldöttekben azt az érzést keltették, hogy az amerikaiak uralkodni akarnak a szervezetben. Ez az érzés részben az amerikaiak szókimondó stílusával is magyarázható, de annál nyilvánvalóan többről volt szó. Többek között arról, hogy a vallásos hazafiság nézőpontjából szemlélve a UUA mindig kész

⁹ Az ICUU vezetőtanácsi ülésének jegyzőkönyve. 2005. november 5–9., Montserrat, Spanyolország.

¹⁰ Sinkford, William e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2016. január 17.

¹¹ Beach, Barbara e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2015. december 23.

¹² Kiely, Brian e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2015. december 6.

¹³ Uo.

¹⁴ Saunders, William e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2015. december 15.

volt átdolgozni, befolyásolni az ICUU-t azért, hogy saját érdekeit jobban szolgálhassa.

Kiely visszaemlékezései szerint a hangulat nyomasztó volt. Saunders úgy érezte, ütközőpontba került, egyfelől a UUA vezetősége, másfelől az ICUU érdekei közé. Ő is az ICUU erősítése érdekében meghozandó szükséges változások mellett érvelt, ugyanakkor képviselte a UUA aggályait is – a nemzetközi környezetben, hatalmi helyzetben kifejtett erőfeszítéseit azonban imperialistának címkézték. A választások előtti estén Saunderst a küldöttek egy része beszélgetésre hívta, ahol fejére olvasták, hogy megjegyzései erőszakosak, és azt is, hogy attól tartanak, a UUA kivételes státust akar magának. Saunders ez ellen tiltakozott, és a vádak nem ismerte el (jóllehet a jegyzőkönyvben az ő neve szerepel a leggyakrabban, két ICUU-vezető nevét leszámítva).¹⁵ Kiely úgy látta, hogy a szemrehányások elérték céljukat, mert attól kezdve Saunders felszólalásai körültekintőbbek lettek.

A választásra a következő napon került sor. Oberweselbe való érkezésekor Barbara Beach meglepődve értesült arról, hogy a választáson ellenjelöltje akadt. A jelöltek kötelező bemutatkozásán túl ezért nem is kereste a küldöttek további támogatását, és a három helyért négy jelölt között folyó versenyben alulmaradt. Az, hogy Beach a UUA jelöltje volt, a tanácsülés hangulatát tekintve valószínű, a választási esélyeinek sokkal inkább ártott, mint használt.

Feszültségek

Az ICUU és a UUA viszonyának összetett jellege további figyelmet érdemel. Az ICUU a UUA viszonyulását imperialistának érezhette, a frusztráltságból kiinduló vádaskodás nem segítette elő a feszültségek forrásának mélyebb megértését. Ez a feszültség részben a UUA önazonossági válságának mellékterméke, részben pedig a GAUFCC és a UUA korábbi intézkedéseinek maradványa volt, még abból az időből, amikor a nemzetközi kapcsolatok kizárólagos fellegrárai voltak. Történelmi kontextusból szemlélve a folyamatok még érthetőbbé válnak.

Az Amerikai Univerzalista Egyház (UCA) és az Amerikai Unitárius Egyház (AUA) 1961-es egyesülésekor szervezeti modellként az unitáriust választotta. Az újonnan létrejött UUA az egyházközségek egyesülete lett, és nem felekezet. A UUA létezésének célja a gyülekezetek szolgálata, ezt a Sinkford-adminisztráció

¹⁵ A 2007-ben Oberweselben tartott vezetőtanácsi ülés jegyzőkönyvében John Slattery 15-ször, Barbara Beach 15-ször, Will Saunders 9-szer, Gordon Oliver elnök 8-szor, Szabó Árpád 8-szor és Brian Kiely választott elnök 7-szer van megemlítve.

mantraként ismételtette. Sinkford elnökké választása talán azzal is magyarázható, hogy korábban ő volt a UUA-hivatal egyházközi osztályának igazgatója. Vajon a gyülekezetek szolgálata mint a UUA alapvető szervezőelve elégséges volt-e ahhoz, hogy az ICUU felzárkózzon a UUA mellé?

A 2000-es évekre lassan a múlt homályába veszett Frederick May Elliot autokrata és Dana Greeley akaratos vezetési stílusa, és a UUA egyre inkább demokratikus szervezetté vált, amelyben némelykor tekintély-ellenes, szélsőségesen individualista nézetek is előtérbe kerültek.¹⁶ Egy felekezet nyilvánvalóan több, mint egy gyülekezet. Kiinduló kérdései ezek: hogyan hirdetjük az evangéliumot? Hogyan szolgáljuk Isten ügyét és a világot? Mi a mi sajátos hivatásunk? Válaszadásában a UUA az istenit saját alapelveivel helyettesítette be, jöllehet a felekezeti mivolt szélesebb és befogadóbb válaszokat igényelt volna.¹⁷

A felekezet és a gyülekezet közötti eszmei különbségek kevésbé érződtek a nemzetközi tapasztalatok szempontjából. Az AUA és a UUA egyesülését követően ugyanis a nemzetközi viszonyulást leginkább a kiszámíthatatlanság jellemezte: a magatartás vezetésről vezetésre gyökeres átalakulásokat mutatott. Dana Greeley lelkes világjáró volt, de az UUA és az AUA egyesítése meg a világbéke voltak a prioritásai. Robert Westnek nem volt sok választása, a belső krízisekre és a vietnámi háborúra kellett figyelnie. Mégis, Greeley is, West is sikeresen hozzájárult az IARF megerősítéséhez. Eugene Pickett továbbra is támogatta az IARF-et, és befogadta az EUU-t. Bill Schulz segítette ugyan a tengerentúli egyházközösségeket, de egy nemzetközi tanács megalakításáért nem lelkesedett, és helyette csúcstalálkozó egybehívását tartotta a cselekvés leghatékonyabb módjának. John Buehrens kezdeményezte az ICUU megalakulását, de utóda, Bill Sinkford inkább tartózkodott a nyitástól. Ilyen ingatag partner volt a UUA! A UUA minden lépése jelentős következményekkel járt, ehhez pedig a nemzetközi partnereknek

¹⁶ Ulbrich, Holley H.: *The Fellowship Movement: A Growth Strategy and Its Legacy*. Boston, 2008, Skinner House Books. 34–44.

¹⁷ A missziói cselekvésképtelenségen túl a UUA-ban további nehézségeket okozott az a tény, hogy a gyülekezeti szükségleteket helyezték az unitárius univerzalizmus középpontjába. 1963-ban a chicagói közgyűlésen a leghevesebb vitákat az váltotta ki, hogy a gyülekezetszervezésre vagy a diszkrimináció-ellenes fellépésre fordítsák a fő hangsúlyt. Abban az időben, és azóta is, sok feszültség forrása volt a közösségi lelkész („community minister”) helyének bizonytalan volta a gyülekezetek közösségeként értelmezett egyházban. Az utóbbi tíz évben pedig a UUA azzal birkózott folyamatosan, hogy milyennek kellene lennie a társult szervezetekhez való viszonyának – hogy aztán a legtöbbitől megváljon. E szervezetek vagy mellőzték az egyes egyházközösségek szükségleteit, vagy többnyire azokon kívül működtek. Ha a UUA felekezetként határozta volna meg önmagát, e problémákhoz eleve másként tudott volna viszonyulni, és hatásköre is szélesebb lehetett volna.

kellett alkalmazkodniuk. Vajon értették-e a UUA hivatalba lépő elnökei, hogy távolról nézve egyik adminisztráció sem tűnt igazán újnak, hanem többnyire a megelőző folytatásának? Az Amerikán kívüliek számára minden új vezetői megbízás ugyanannak a sorozatnak volt egy következő fejezete. A tapasztalat azt mutatta, hogy az amerikai kivételettség mindig állandó maradt, a UUA pedig híven tükrözte azt a kulturálist ethoszt.

A nemzetközi unitárius mozgalom valamikor a GAUFCC és az AUA, a későbbi UUA kizárólagos partnerségén alapult. A GAUFCC volt az elsődleges kapcsolat a brit birodalomban élő unitáriusok számára. Már a BFUA 1825-ös és az India Alap 1896-os megalapítása előtt támogatták a brit unitáriusok az Indiában, Ausztráliában, Kanadában, sőt Európában élő unitáriusokat. Az ICUU megalakulásával tulajdonképpen átvállalta ezt a szerepet, az ún. történelmi testvériségeket, az indiai kapcsolatot leszámítva. Ma a nemzetközi világból Londonba érkező megkereséseket átirányítják az ICUU-hoz. Ez a magatartás egyfelől azt igazolja, hogy az ICUU igenis betölti azt a hivatást, amiért valamikor létrehozták, másfelől érzékelteti a GAUFCC gyengülését is. A brit unitáriusoknak a nyilvánartások szerint 1992-ben 6509, 1995-ben 5953, 2015-ben pedig mindössze 3900 egyháztagjuk volt. Az ICUU megalakulása óta a brit unitáriusok lélekszáma harmadával csökkent! Nemzetközi súlyukat igazolja az ICUU végrehajtó bizottságában vállalt szerepük. Igaz, újabban úgy, mint az egyenjogú tagegyházak egyike, míg korábban ők csak a UUA-val tekintették magukat egyenrangúnak. Az unitárius univerzalista világ új alapokra helyeződött, ez pedig súrlódással és meghasonlással járt, hiszen a korábbi status quo nyilvánvalóan megszűnt, az új szerepkör pedig még nem látszott világosan.

Az Egyesült Királyságban élő unitáriusok helyzetéhez hasonlóan az ICUU megalakulása óta a CUC népesedési mutatói is sokat zuhantak, 1995 és 2012 között a lélekszám 28%-kal csökkent. Azonban furcsa módon az egyházközségek száma 42-ről 46-ra emelkedett, a lelkészek száma pedig gyarapodott.¹⁸ Az elmozdulás más vonatkozásban is megfigyelhető. Az ICUU megalakulását megelőző és követő években a CUC – a tagegyházak egyikeként – vezető szerepet vállalt. Az ICUU létrejöttét a kanadaiak nagyon erőteljesen támogatták, 1999 óta a végrehajtó bizottságban folyamatos a képviseletük. Brian Kiely szokta viccesen mondogatni: „a kanadaiak azért vannak, hogy a UUA-t megmagyarázzák a világnak, és a világot a UUA-nak.”¹⁹ Valóban, az amerikai–kanadai kapcsolatok bi-

¹⁸ Ng, Vyda: *Canadian Unitarian Council Congregational Membership Figures. 2003–2012*. Toronto, CUC.

¹⁹ Kiely, Brian e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2015. december 2.

zalmas jellege sokat segített abban, hogy a kanadaiak tolmácsként lépjenek fel kényes helyzetekben.

Idővel az ICUU többi alapító tagjának is gyökeresen megváltozott a helyzete. Amikor az ICUU megalakult, Romániában mindössze öt év telt el Ceaușescu diktátor megbuktatásától. Az új politikai helyzetben a romániai és magyarországi unitárius egyházközségek nagy része testvérkapcsolatokat alakított ki Észak-Amerikában. A jelentős pénzügyi segítség változatos formában érkezett. Ilyen volt a Meadville Lombard Teológiai Intézet által támogatott angol nyelvoktatási program, amely a kolozsvári lelkészképzés számára anyanyelvű angoltanárt biztosított. A Balázs Ferencről elnevezett ösztöndíjnak köszönhetően újból lehetővé vált az erdélyi teológiai hallgatók nyugati peregrinációja a kaliforniai Starr King School of Ministry (SKSM) keretében. De más lehetőségek is adódtak: Gyerő Dávid a UUA hivatalának nemzetközi irodájában dolgozott, és egy bostoni egyetemen mélyítette el tanulmányait. A kommunista időszak egyházi vezetőinek nemzedékét túlhaladta az idő, az egyház szerkezete kevésbé hierarchikussá alakult, a vezetés pedig kevésbé autokratává. Ezzel egy időben jelentős geopolitikai változások is történtek, Magyarország 2004-ben, Románia 2007-ben az Európai Unió tagja lett. A változás az egyház elnevezéseiben is nyomon követhető: az ICUU megalakulásakor, 1995-ben Romániai Unitárius Egyház volt, 2002-ben Erdélyi Unitárius Egyház lett, 2012-től a Magyarországi Unitárius Egyházzal való szervezeti egyesülést követően Magyar Unitárius Egyház. Egyetlen kétéves időszakot leszámítva az ICUU végrehajtó bizottságának mindig volt romániai vagy magyarországi tagja, ma Gyerő Dávid elnöki mivolta a magyar unitáriusok helyzetének erősödését igazolja.

A Srí Lanka-i tagegyház esetében egy teljesen más szervezeti kérdéssel szembesültek. Walter Jaywardene, az Essex-i alapító gyűlés egyik résztvevője számottevően eltúlozta az otthoni egyháztagok számát. Aztán egy tanácsulést megelőzően, a végrehajtó bizottság előtt beismerte, hogy a valós számadat alig haladja meg a 30-at, azok is főként családtagjai. Ez a tapasztalat egy – az ICUU megalakulásának első percétől – várható kérdést vetett fel: mi legyen a tagszervezeté nyilvánítás tagsági és létszámbeli kritériuma?

Az ICUU 1995-ös megalakulása óta sok minden megváltozott. A tagszervezetek száma 14-ről 22-re növekedett. Az egyháztagok száma összességében nem emelkedett ugyan, de nőtt a nemzetközi érzékenységük és az ICUU programjain való részvételük. A tagegyházak keretein belül is sok változás ment végbe: Kana-dában, Romániában, Magyarországon a helyzet gyökeresen átalakult. Ugyanakkor az unitáriusok számának növekedése olyan államokban, ahol korábban nem volt unitárius jelenlét – Uganda, Burundi vagy Kuba – azt igényelte, hogy az

ICUU támogassa szervezeti és közösségi szükségleteiket. Egyetlen dolog nem változott. Az ICUU-ban a tagegyházakban végbement változások érdeklődést, aggodalmat vagy támogatást váltottak ki – a UUA e tekintetben mindig kivétel maradt. Az ICUU számára a UUA-ban végbement változások hol szorongást jelentettek, hol felfordulást, hol mindkettőt.

Az ICUU ma

Az ICUU ma egy 21 éves szervezet, amely Új-Zélandtól Burundiig és Indonéziától Norvégiaig körülbelül negyedmillió unitárius egyháztagot képvisel 22 nemzeti egyházba tömörülve, továbbá 10 feltörekvő tagszervezetet. Közöttük vannak a latin-amerikai unitárius közösségek is. 2005-ben az ICUU az argentinai San Nicolas-ban vezetőképzőt szervezett latin-amerikai közösségei számára, amelyen 8 országból 20 személy vett részt. Az ülésen megalakították a Latin-Amerikai Unitárius Egyesületet (AUULA) azzal a céllal, hogy az unitárius és szabadelvű vallás megélését segítse Dél-Amerikában.²⁰ Az egyesület nem lett hosszú életű, de 2014-ben az ICUU, a CLF-fel és a UUA-val való együttműködésben, Latino Lelkészség néven újraszerveződött.

2012-ben a Hollandiai Szabadelvű Egyház, a Vrijzinnigen Nederland az ICUU tagszervezete lett.²¹ Megjegyzendő, hogy ez az új csoport nevében nem viseli az unitárius vagy univerzalista jelzõt, nem is tekinti magát annak, de vallja és vállalja az ICUU alapelveit. Befogadása azt érzékelteti, hogy az ICUU közösségi identitása még alakulóban van.

Az internet idõvel az ICUU szolgálatának meghatározó eszköze lett, és új lehetõséget jelentett a világon szétszórtan élõ, érdeklõdõ személyeknek arra, hogy az unitarizmus különbözõ formáit felfedezzék, kapcsolatokat létesítsenek, s esetenként gyakorlati útmutatást kapjanak saját csoportjaik megalakításában.

Az ICUU szolgálatáról elsõsorban azon tagegyházaik tartozik elszámolással, amelyeknek területi vagy nemzeti jellegû szervezõdése egy vagy több helyi közösségbõl áll. A taggá való felvételnél minden tagegyháznak igazolnia kell szervezeti struktúráját, jogi státuszának jellemzõit, alapszabályát, a tagságáról készített kimutatást, és vezetõségének összetételét. Az unitárius hit megélésének

²⁰ Espinel, Jorge e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2016. február 3. A nyolc résztvevõ ország: Argentina, Bolívia, Brazília, Chile, Costa Rica, Kuba, Mexiko és Puerto Rico.

²¹ A Holland Szabadelvű Egyház az IARF alapítótagja. 2013-ban a Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB új nevet vett fel: Vrijzinnigen Nederland.

igazolása kizárólagos feltételt jelent. Minderről a végrehajtó bizottság előzetes dokumentációt kér, helyszíni vizsgálatot végez, és véleményével ellátott jelentést tesz az ICUU-tanács soron következő ülésén. A kétévente egybehívott tanácsüléseken a tisztségviselők hivatottak tájékoztatni a tagegyházakat az ICUU munkájáról. A tanács két ülése között a szervezetet a végrehajtó bizottság vezeti, amelynek tagjait szintén a tanács ülésén választják meg.

Brian Kiely elnöksége idején (2007–2014) az ICUU előtt álló nagy kihívás a szervezet vezetésének hivatásszerűvé tétele és a szolgálat hatékony növelése volt. Az ügyvezető titkár, John Clifford fő felelőssége a menedzsment irányítása és a szervezeti kapcsolattartás, illetve kétévente a tanács üléseinek előkészítése volt. Clifford meglátogatta a tagegyházakat, de a programok lebonyolítása nem tartozott az ő hatáskörébe: az esetleges volt, kivitelezésükben a végrehajtó bizottság tagjai vagy önkéntesek segítettek. Idővel az ICUU programszervezési képességének növelése lett az a célkitűzés, amelyet az új alkalmazottak szaktudásától vártak el.

Clifford 2009-es visszavonulása jó alkalmat jelentett a fenti változások bevezetésére. Az ügyvezetői állás betöltésére pályázatot hirdettek, az elvárásokat pedig a szükségnek megfelelően megnövelték. Sok volt az érdeklődő, de a megfelelő személy kiválasztása nagyon elhúzódott. A végrehajtó bizottság ekkor újraértelmezte a helyzetet, és úgy döntött, hogy egy személy helyett kettőt alkalmaznak. Steve Dick félállásban ügyvezető titkár lett, Jill McAllister pedig harmadállásban programszervező. 2013 áprilisában, látván a munka iránt megnövekedett elvárásokat, a munkaviszonyon változtattak: Dick főállású ügyvezető igazgató, McAllister pedig programtanácsadó lett. Irányításuk alatt az ICUU sokkal több programot szervezett, az adminisztrációs és kommunikációs teljesítmény javult, a képzések száma ugrásszerűen emelkedett.²²

Amint az új személyzet munkába állt, a végrehajtó bizottság a stratégiai tervezéssel, a szervezeti fejlesztéssel és a szabályzati reformokkal kezdhették el foglalkozni. Ez az átállás – egy végrehajtáshoz szokott testületről egy szabályozó jellegű testületre – nem ment könnyen. Különösen sok időt vett fel a végrehajtó bizottságban az ICUU küldetési nyilatkozatának újrafogalmazása, az új jövőkép felvázolása és annak eldöntése, hogy az adományszervezés kinek a feladata lesz. Belátván a külső, független vélemény fontosságát, az alkalmazottak vezetői eszmecserére hívták az öt nagyobb tagszervezet képviselőit, és tanácsot kértek a szervezeti fejlesztésben és az adományszervezésben jártas szakértőktől. Az

²² Kiely, Brian e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2015. december 6.

ICUU ügyvezetése szakszerűbb lett, a megvalósult programok száma megnőtt, de a pénzügyi szükségletek és a kormányzási kultúra nem sokat változott.

2014-ben Gyerő Dávid lett az ICUU elnöke. Ő korábban az erdélyi unitárius egyházban a közigazgatási ügyosztályt vezette, és a kolozsi egyházközség lelkészeként szolgált. Azóta az egyház főjegyzője lett, az ICUU-t pedig az első szakszerűen szervezett adományszerző kampányban irányítja.

Az ICUU pénzügyi fenntartása

A pénzügyi önállóság elérése lényeges lépés volt annak érdekében, hogy az ICUU anyagilag többé ne függjön a UUA-tól és a viszonyukat mindvégig meghatározó hatalmi egyenlőtlenségtől. Egyesek már a kezdetektől világosan látták ezt a függőséget. Valójában Schulz is ez okból választotta a vezetői csúcstalálkozót, és tűzte ki legfontosabb célként a nemzetközi összefogást és anyagi felelősségvállalást.

Charles Gaines erre vonatkozó korai erőfeszítései ellenére a célt nem sikerült elérni. 1992-ben, a csúcstalálkozó után Gaines felmérte, hogy a résztvevők milyen mértékben lennének hajlandók támogatni a szervezetet. Összesen öt válasz érkezett, amiből három nem volt hivatalos: egyháztagonként az indiaiak egy rúpiát ajánlottak, a magyarországiak egy forintot, a britek három penny-t, az amerikaiak pedig tíz centet. Gaines azt kérte a UUA tanácsától, hogy a CUC is vegyen részt a vállalkozásban, a UUA pedig ajánlja fel 14 300 dollárt az 1993–1994-es költségvetésében. Azt javasolta, hogy a forrást az egyházközségektől bevett éves hozzájárulásból (APF) fedezzék, a tekintélyes forrásokkal rendelkező Veatch Alaphoz pedig nyújtsanak be pályázatokat.

1995-ös megalakulásától az ICUU folyamatosan fenntartási gondokkal küszködött. Kezdetben a UUA hozzájárulása és az Unitárius Univerzalista Támogatási Alap (UUFPP) pályázatai évente 15 000 dollárt hoztak az ICUU költségvetésbe. 2005-ben az ICUU megújította a tagsági díjak rendszerét, és bevezette a tagegyházak méltányosabb teherhordozásának elvét. Ez új számításnak két pillére volt: a tagcsoport létszáma és az ország gazdasági mutatói. Ezeknek megfelelően minden tagegyháztól 0,5 vagy 0,05 dolláros hozzájárulást kértek egyháztagonként. A gazdasági helyzet gyors változása miatt, a Világbank nemzetgazdasági mutatói alapján, a rendszert 2012-ben hárompilléresre, 2016-ban négy-pilléresre módosították. Összehasonlításként például az 1. pillérben a UUA, a GAUFCC, a CUC és az EUU 0,80 dollárt fizet egyháztagonként, a MUE a 2. pillérben 0,20 dollárt, az indiaiak a 3. pillérben 0,10 dollárt, a ruandaiak pedig a 4. pillérben 0,05 dollárt.

Az ICUU bevételeinek első számú forrása a UUA volt. 2005 és 2014 között a UUA saját elhatározásából az éves hozzájárulást 60 000 dollárban állapította meg, ezt az összeget 2015-ben felemelte 65 000-re. Az ICUU tagsági díjainak egységes számítása szerint azonban a UUA befizetése 2016-ban például 124 000 dollár kellett volna legyen – a tényleges befizetés tehát annak csak 52%-a. A britek, a kanadaiak és az erdélyiek az első perctől befizették az ICUU által megállapított tagdíjakat. 2016-ban ez a hozzájárulás 2230 dollár volt a GAUFCC-től, 3052 dollár a CUC-tól és több mint 8000 dollár a MUE-től.

A UUA hozzájárulása lényegesen különbözik a CUC és a GAUFCC tagdíjától, összegében is, és annak a saját költségvetéshez viszonyított arányában is. A kanadaiak és a britek az ICUU-tagdíjakat a költségvetés általános, azaz nem célirányos alapjaiból fizetik. A UUA is abból az alapból fizeti, de forrása már specifikus: a Holdeen Trust, amelynek meghagyásai kötelezően betartandók. A tröszt éves jövedelme egy részét csak Indiában, egy másik részét csak Ázsiában szabad elkölteni. A jövedelem egy része a UUA adminisztrációs költségeire fordítható, és csak egy bizonyos összeggel szabad más szervezeteket adomány címen támogatni. Ez az utolsó tétel volt az a forrás, amiből a UUA többek közt a Holdeen India programot, az IARF-et, a UUCP-t és a UUPCC-t is támogatja.

A UUA tagsági díja ugyanakkor egyértelműen különbözik a többi tagegyház által befizetett díjak összegétől is. 2006-ban a UUA hozzájárulása a tagdíjak 88,5%-át tette ki, 2013-ban annak 74%-át, 2014-ben 71%-át, 2016-ban pedig 70%-át. Ha azt vesszük alapul, hogy a UUA és a hozzá tartozó csoportok az ICUU tagjainak 69%-át teszik ki, akkor azt mondhatjuk, hogy a tagdíjak tekintetében a UUA ugyanennyit fizet személyenként, mint az átlag.

Ezzel egy időben szintén növekedett az ICUU más forrásokból származó bevétele is, így a szervezet kevésbé függött a tagsági díjaktól, mint korábban. Az ICUU csaknem minden programja, beleértve a képzéseket és a konferenciákat is, pályázatokra épült: elsősorban a UUFP és esetenként brit alapítványokra. A UUFP a UUA felekezeti programokat támogató alapítványa, forrásait a NSUS-hez tartozó Shelter Rock-i Veatch Alap biztosítja. 1994 óta az ICUU összesen 30 pályázatot nyert 268 425 dollár értékben, azaz pályázatonként 9000 dollárt, ami évenként 12 800 dollárnak felelt meg. 2007-ben a pályázatok az ICUU költségvetésének 9%-át tették ki, 2013-ban 11%-át, 2014-ben pedig 17%-át.

Egy kisebb bevételi forrást az *ICUU barátai* nevű program jelentett. A program 2001 előtt indult el Richard Boeke akkori titkár javaslatára. Ő eredetileg egy különálló testületet képzelt el magánszemélyeknek nyújtandó előnyökkel, akik közvetlenül az ICUU egyéni tagjai is lettek volna. Az ICUU személyes tagságát John Eichrodt már egy 1990-es unitárius tanácskozáson felvetette, kevés sikerrel

– az ICUU barátai azonban nem illett Eichrodt elképzeléseibe. Mindazonáltal a program 2006–2007-ben 3000 dollárt gyűjtött az ICUU-nak. 2009-ben a programot megszüntették, azóta az egyéni adományok a költségvetés szerény tételét alkotják ahelyett, hogy az adománygyűjtés magánszemélyeket megcélzó része lenne. 2013-ban az egyéni adományok összege 9200 dollár volt.

Összegezve: a UUA közvetlen hozzájárulása 2007-ben az ICUU 92 292 dolláros költségvetésének 65%-a, 2013-ban a 112 031 dollár 54%-a, 2015-ben a 127 238 dollár 51%-a, 2016-ban pedig a 248 000 dollár 26%-a volt. A számokból a folyamat általános jellemzőjeként megállapítható, hogy míg 2006-tól napjainkig az ICUU költségvetésének értéke csaknem megkétszereződött, a UUA hozzájárulásának mértéke állandó maradt. Továbbá fontos megjegyezni, hogy az ICUU számára egyre fontosabbá vált, hogy más anyagi forrásokra is szert tegyen. Ebből kiindulva megalapozottnak látszik kijelenteni, hogy a jelenlegi adományszervezési kampány fontos hozama nemcsak az adományozói háttér kiépítése, hanem egy anyagilag függetlenebb és így egészségesebb szervezetű ICUU kialakítása, különösen a UUA-hoz fűző viszonyát illetően.

Az éves költségvetés növekedő tételei azt mutatják, hogy az évek során az ICUU kapacitása megnőtt, tevékenységei gyarapodtak. A korai időszakban a fő tevékenység a minden második évben sorra kerülő tanácsülésre és a közbeeső években szervezett egy-egy vezetőképzőre vagy teológiai konferenciára korlátozódott. 2005-től kezdődően, amikor a tanácsüléseket megnyitották a küldöttek mellett mások számára is, a programszervezés és -fejlesztés legalább olyan fontossá vált, mint a kormányzó és döntéshozó ülések. Az első vezetőképzőt 1995-ben tartották Srí Lankán.²³ Ezt követte 2001-ben egy Indiában tartott képzés és egy dél-amerikai unitáriusoknak szóló összehangoló a bolíviai Soratában. A *Tudatosságtól a tettekig!* elnevezésű képzésen harminc személy vett részt. Az azóta eltelt időben a vezetőképzés valamilyen formája minden évben helyet kapott az éves tevékenységi naptárban. E képzések már céltudatosabbak voltak témájukban és környezeti érzékenységükben, hiszen a helyi szükségletekhez igazodva adtak át szakmai alaptudnivalókat Európában, Indiában, Argentínában, Kenyában, Ugandában, Burundiban, Kanadában, az Egyesült Államokban és a Fülöp-szigeteken.

Egy 2008 és 2011 között levezetett programmal a lelkészképzéshez való hozzáférés lehetősége minden tagcsoport előtt megnyílt. Emellett az ICUU három teológiai szimpóziumot is szervezett, amelyek egyúttal a világ unitárius teológiai

²³ Ezt a vezetőképzőt Polly és Ted Guild már azelőtt elkezdte tervezni, mielőtt azon év márciusában megalakult az ICUU.

intézeteinek kapcsolati alapját is megteremtették, s amelyeknek szellemi termékeit, az előadásokat egy-egy tanulmánykötetben az ICUU meg is jelentette. Végül fontos megemlíteni, hogy az utóbbi tíz évben a lelkészek számára a Tanács üléseivel egybekapcsolva nemzetközi lelkészi értekezleteket tartott. Ezek a lelkészi értekezletek alkalmat teremtettek arra is, hogy a szervezetfejlesztés, a vezetőképzés és a fenntarthatóság területén is képezzék magukat a résztvevők. A kommunikáció segítésére hivatott a honlap (www.icuu.net), a legalább öt nyelven (angol, kínai, khászi, francia, olasz, spanyol, dán és német) havonta megjelenő istentiszteleti forráslap, a *Global Chalice Lighting*.

A „helyes viszony” kiépítésének kihívásai

Az ICUU nem az első olyan szervezet, amelynek esetében az anyagiak előteremtése ellentétet szült. A dolog természete elsősorban rendszerbeli volt. Korábban a CUC-nak is meggyűlt a baja a UUA-val a pénzügyi érdekek ütközése miatt. A UUA ugyanis sehogy sem tudta felfogni a kanadai identitás jellemzőit, sem megérteni sajátos szükségleteit. Sokáig meg is akadályozta a CUC felvételét az IARF tagjai közé, a 60-as években visszavágta az amúgy is szűken mért támogatást, az emberi erőforrás javának elszívásával pedig visszahúzta a CUC fejlődését. Bár a kanadai egyháztagok a UUA lélekszámának közel 3%-át tették ki, a pénzügyi tárgyalások során közismert udvariasságuk nem segítette hozzá őket a létszámmal arányos pénzügyi részesedéshez. Bár a pénzügyekről és később a szervezeti különválásról folytatott tárgyalások nehezek voltak, és sérüléseket okoztak, a kapcsolatot végül sikerült rendezni. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a két fél viszonya nem lehet egyenrangú, amikor az egyiknek sokkal nagyobb hozzáférése van az erőforrásokhoz és a hatalomhoz, sőt felhasználásukról is egyedül dönthet.

Hasonló folyamatok zajlottak le a UUA és az ICUU között is – hiszen utóbbi mégiscsak egy fiatal, kevés erőforrással és infrastruktúrával bíró szervezet volt. Az ICUU, akárcsak a CUC, erőforrásokért elsősorban a UUA-hoz fordult, és ugyanúgy elvárta, hogy önállóságát tiszteletben tartsák, mint a kanadaiak. Története huszonegy éve alatt az ICUU sokáig küszködött önmaga meghatározásával: arra törekedett, hogy a UUA-tól eltérően egy globális unitárius univerzalista identitást építsen ki, amely saját kapcsolati hálójával és képzési modellekkel rendelkezik.

Mindehhez források kellettek, az első számú lehetőség pedig mindmáig a UUA maradt. Vajon hogyan látta az ICUU irányában tett intézkedéseit a UUA? A legnagyobb és leggazdagabb tag felelősségével vette ki a részét, vagy egyfajta

noblesse oblige magatartása is volt, esetleg jóvátételi kényszert érzett volna bizonyos rossz döntések miatt? Vajon mit jelent nekik az a tény, hogy némely unitárius egyháztagjuk a tengerentúlon, az Egyesült Államok vagy korábban a brit korona által gyarmatosított területeken élt?²⁴ Mindez a UUA számára kötelességként vagy lehetőségként jelentkezik? Ha pedig a lehetőséget felismerik, azt vajon hogyan tudják jól kihasználni anélkül, hogy a kölcsönösség erősítése helyett további függőséget okoznának?

Tévedés lenne mindezt csak a UUA-ra nehezedő kihívásként értelmezni. Ha az ICUU-t ezidáig támogató pénz nagy része amerikai volt, az ICUU-ban vezető tisztséget betöltők nagy része Amerikán kívüli fehér ember volt. Az ICUU tisztségeit betöltő 30 személyből 26 európai volt, vagy Európához tartozó gyarmatról való, vagy észak-amerikai. A maradék 4, azaz 13% Indiából, a Fülöp-szigetektől, Nigériából és Burundiból származott. A végrehajtó bizottság eddigi tagjai romániaiak voltak (4) vagy britek (4), vagy németek (3), vagy kanadaiak (3) – csak kettő volt az Egyesült Államokból! Vajon mi a magyarázata ennek a hiányosságnak? Értelmezhető-e úgy, mint az ICUU védekezése és önállóságra törekvése a UUA hatalmával szemben? Mi történik, ha a tanács a jövőben is hasonló módon választja meg a tisztségviselőket?

A válaszok keresésében tények segítenek. Amióta a tanács üléseit 2005-ben megnyitották mindenki előtt, lehetetlen észre nem venni az aránytalanul magas amerikai jelenlétet. A tanács munkálataira beengedték a megfigyelőket is, szavazati jog nélkül. Ezzel olyanok is részt vettek a beszélgetésben, akik nem rendelkeztek sem elegendő információval, sem szervezeti felelősséggel. Sőt emellett felmerült egy kulturális probléma is: az angol nyelvet nem anyanyelvként beszélők az amerikaiak beszédstílusát nagyképűnek és erőszakosnak érezték. Mindezek alapján érthető, hogy az ICUU a UUA képviselőit távol szerette volna tartani a gyűlésektől. Ez egyben arra is magyarázat, hogy miért volt a kapcsolatukban annyi feszültség, félreértés vagy akár a kommunikációhoz szükséges alapvető nyitottság mellőzése.

A történelmi tapasztalataink és a személyes történeteink is azt tanítják, hogy nagyon nehéz, ha nem egyenesen lehetetlen jó viszonyt fenntartani olyan felek közt, akiknek kapcsolatát lényegi hatalmi egyenlőtlenség jellemzi. Az ICUU esetében is az a helyes eljárás, ha a hatalomról és a belőle származó kiváltságokról, egyenlőtlenségekről nyíltan beszélünk. Először azt kell megvizsgálni, hogy az

²⁴ Harris, Mark és Greenwood, Andrea: *An Introduction to the Unitarian and Universalist Traditions (Introduction to Religion)*. Cambridge, 2011, Cambridge University Press. Kindle olvasóra készült kiadás. 108.

ICUU ezidáig hogyan tudott létezni ebben a helyzetben. Vajon milyen minták és tanulságok vonhatók le? A jelenlegi szerkezet és kormányzás továbbra is éltetni fogja a gondokat? Ez a kényelmetlen helyzet milyen rendkívüli teljesítményt kér az ICUU-tól azért, hogy nemzetközi partnereivel egy helyes kapcsolat részeként léphessen tovább szolgálata útján?

Az ICUU jelentősége

Az ICUU tanácsulésein szerzett tapasztalatait így összegezi Rebecca Sienes: *„Úgy éreztem, hogy egyenlő voltam a többiekkel. Az unitarizmust most már sokkal jobban értem, kontextuális és kulturális sajátosságaival együtt. Sőt az ICUU-val való kapcsolat révén jobban értem a kulturális eltéréseket, ezáltal pedig nyitottabb lettem, és a sajátosságoknak is jobban tudatában vagyok. Az ICUU-n belül, úgy érzem, a viszonyok kiegyenlítettek lettek.”*²⁵

Sienes előbbi megállapításait Fulgence Ndagijimana is magáénak vallja: *„Amikor idegenek találkoznak, rengeteg lehetőség kínálkozik új tapasztalatok szerzésére, új megismerési és megértési módok megtanulására, új cselekvési módok megismerésére. Amikor idegenek találkoznak, mindenikünk a másikra figyel. Mindenikünk arra érez késztetést, hogy önmagánál nagyobbat szolgáljon.”*²⁶ És valóban, az ICUU működésének első két évtizede a kapcsolatok kiépítésével telt el, illetve annak felfedezésével, hogy az unitárius univerzalistáknak milyen közös értékeik vannak. Csak ezután kezdte úgy látni magát, mint egy közösség. Amikor pedig ez megtörtént, az unitárius univerzalista világ megváltozott.

Az ICUU előtt álló legújabb kihívások helyszíne Kelet-Afrika volt. Burundi-ban a történet úgy kezdődött, hogy Fulgence Ndagijimana, egy katolikus papnak készülő domonkos rendi fiatalember felfedezte az unitarizmust az interneten. Később erről a pillanatról ezt írta: *„Az nem áttérés volt. Inkább azt fedeztem fel aznap, hogy én is unitárius voltam.”* Kapcsolatba lépett az ICUU-val, és 2005-ben meghívást kapott a következő tanácsülésre, a spanyolországi Montserratba. Burundit már azon az ülésen ideiglenes taggá fogadták, Ndagijimana pedig felkérést kapott egy afrikai vezetőképző előkészítésére. Erre az afrikai földön legelső unitárius összefövetelre a kenyai Nairobian került sor 2008-ban. Időközben Ndagijimana a burundi fővárosban, Bujumburában aktív gyülekezetet szervezett. Két év múlva az ICUU, a UUPCC-vel karöltve, közösségfejlesztő képzést tartott Bujumburában, amelyen ruandai és kongói küldöttek is jelen voltak.

²⁵ Sienes, Rebecca e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. szeptember 13.

²⁶ Ndagijimana, Fulgence e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2016. január 6.

2009-ben, az ICUU Tanács Kolozsváron tartott ülésén a Burundi Unitárius Egyházat egyhangúlag tagcsoporttá fogadták.

Ndagijimana elképzelései túlmutattak az ICUU és a UUPCC keretein: akár csak a többi afrikai csoport, az ő gyülekezete is minél hamarabb minél több kapcsolatot és partnert szeretett volna. Éppen ezért Ndagijimana úgy vélte, a burundi unitárius közösség megalakulását követően az ICUU nyújtotta segítség létfontosságú volt. *„Mit tudott volna tenni egy maréknyi szabadelvű keresztyén az ICUU korábbi elnökének mentorálása nélkül, akinek egyházközsége később testvérgyülekezetévé fogadott? Más unitáriusok meglátogatása mindig sok tapasztalattal gazdagított, ehhez a keretet pedig az ICUU biztosította. Az ICUU-tól tanultam meg lelkészi szolgálatom alapelvét: az emberközi kapcsolatok jelentenek mindent, különösen, ha helyesek. Ennek alapját az ICUU biztosította, s én nagy örömmel veszek részt a végrehajtó bizottság munkájában, hogy ezt a jó hírt másoknak is elmondhassam.”*²⁷

A Burundi politikai egyensúlyát jelenleg felborító erőszak-hullámban az ICUU jelenléte nagyon sokat számított a helyieknek: a pusztulás helyett az életre, a túlélésre való esélyt. Ndagijimanát koholt vádak alapján börtönbe vetették, ám az ICUU erőteljes kampányának köszönhetően sikerült szabadlábra helyeztetni. A lelkész csakhamar kénytelen volt a ruandai Kigaliba menekülni, ahonnan ezt írta: *„Unitárius kapcsolataink révén a megtorlások elől elmenekülő embereink biztonságba kerültek az ország határain kívül. Az ICUU folyamatosan arra emlékeztet minket, hogy egyetlen csoportja sincs magára hagyva. Hogy mindannyian részei vagyunk egy világszintű közösségnek, amelynek hatása meghaladja a helyi gyülekezet vagy a nemzeti egyház határait. A burundi tapasztalatok tükrében elmondhatom, hogy az ottani krízis során az ICUU megmutathatta igazi önmagát. Pál apostol rómaiakhoz írt szavaival élve az ICUU együtt ünnepel az ünneplőkkel és együtt sír a sírókkal. Az ICUU így egyszerre tükör és keret: az unitárius értékek visszatükrözése nem pusztán elmélet, hanem valóságosan mutatja a nemzetközi unitárius közösség szolidaritását. Milyen csodálatosan szép gondolat ez – s milyen áldásos róla tanúskodni!”*²⁸

Az ICUU már korábban része volt annak a világszinten szervezett unitárius összefogásnak, amely a kommunizusból való szabadulás után a romániai unitáriusokat hivatott segíteni. Gretchen Thomas könyvében Kovács Sándort, a Starr King Teológiai Intézetben tanult erdélyi lelkészt idézte: *„Amint lassan Romániában és Magyarországon is felépülünk, és kilábalunk a kommunizmus okozta*

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

*károkból, nekünk, erdélyieknek is meg kell ismernünk, és meg kell értenünk azt, ahogyan ti gondolkodtok és cselekedtek Észak-Amerikában – nem azért, mert ez a tudás nálunk is alkalmazható lenne, hanem mert a véleményetek és a jelenlétetek segít kitörni a megszokott gyakorlatok kötelekeiből, és segít újító megoldásokat keresni gondjainkra.*²⁹

India észak-keleti részén, a Khaszi-hegyekben élő unitáriusoktól a szintén erdélyi Gyerő Dávid valami egészen mást tanult meg. Öt indiai látogatását összegezve Gyerő így vallott: „Ha a nyugatiak úgy érzik magukat Erdélyben, mintha századokat mentek volna vissza az időben, ugyanezt érzi az erdélyi is, aki Indiába látogat. Nekem elsősorban az ötlött a szemembe, hogy valamikor milyen volt az élet, s hogy milyenné kellene lennie újra: „*A nők sajátos értékeinek elismerése, a világiak élen járása a szolgálatban, az unitárius vallás hétköznapiakban való felmutatása, az erős és lelkes éneklés és ima az istentiszteleteken, és annak megélése, hogy az egyház lényege tényleg a szeretetközösség.*”³⁰

A kanadaiaknak az erdélyiekétől eltér a nézőpontjuk. A múltban a UUA sokszor újkeletű gyarmatosítóként viselkedett Kanadában. Szándékai természetesen nem voltak gonoszak. Inkább arról volt szó, hogy az amerikaiak ténylegesen képtelenek voltak segíteni egy kanadai szabadelvű vallásos öntudat kialakításában.³¹ Sőt az amerikaiak nem voltak érdekeltek egy tágabb, észak-amerikai jellegű identitás kialakításában sem – hiszen, ahogy mondani szokták, „a kanadaiak épp olyanok, mint mi, leszámítva a jégkunyhókat, a hegyeket és a jegesmedvéket.” A UUA kulturális dominanciája olyan mértékű volt, hogy a kanadaiaknak rengeteg idejébe és energiájába került az amerikai befolyás ellensúlyozása. Az ICUU létrejöttével ez a helyzet is megváltozott: a kanadai unitáriusok másként kezdtek saját magukra tekinteni. A CUC egyenrangú partnerként jelent meg. Ennek köszönhetően nemzetközi szinten olyan vezető szerepeket is fel tudott vállalni, amelyekre a UUA-val való viszonyában képtelen volt. Az ICUU így hozzásegítette a kanadaiakat a UUA-ból való kiábrándultság leküzdéséhez, 2002-ben a szervezeti önállóság megszerzéséhez.

Gevene Hertz, aki az alapító ülésen az EUU képviselője volt, hasonló véleményt fogalmazott meg: „*Az essexi ülésre a UUA-tól kaptunk meghívást. Én ak-*

²⁹ *Our Global Chalice*. Campbell, 2001. január 14.

³⁰ Gyerő Dávid e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2015. október 28.

³¹ Mosher DeWolfe, Mark: *Our Corner of the Mosaic: Unitarian Universalist and Canadian Contextual Theology*. In Weaver Horton, Linda (ed.): *Guarding Sacred Embers: Reflections on Canadian Unitarian and Universalist History*. Toronto, 2011, Canadian Unitarian and Universalist Historical Society.

kor az EUU elnöke voltam, az ügyet pedig a vezetőtanácsunk elé terjesztettem. El-ámultunk, hiszen eléggé jelentéktelennek hittük magunkat. Mégis, az ülésen egy lelkesítő felfedezés kerített hatalmába: hogy mi sem vagyunk magunkra hagyatva. Az ICUU attól kezdve gyökeresen átalakította az EUU-t: főként abban segített, hogy önértékelésünk átalakult, a UUA-tól kéregető szegény rokonból jelentős képességekkel bíró önálló közösség lettünk.³²

Az EUU azóta folyamatosan jelen van az ICUU-ban, képviselői például sokszor a végrehajtó bizottság tagjai vagy az ICUU tisztségviselői lettek. Az EUU emellett tovább építette sajátos európai unitárius kapcsolatait. Az erdélyi fiataloknak például ösztöndíjakat adtak, vagy meghívták őket az európai konferenciáikra. Éves csúcsmeggyűléseiknek 2000 őszén Kovács István, 2015 tavaszán Gyerő Dávid volt a meghívott előadója. 2003-ban a németországi unitáriusokkal közös konferenciát tartottak, amit 2017 nyarán megismételnek *Európai Unitáriusok Összejövetele* címen. Túl korai lenne megjósolni, hogy sikerül-e az EUU-nak egy valóban összeurópai mozgalmat megalapozni, de a folyamatot elindították. Az EUU pedig példát mutatott egy európaiabb jellegű, kevésbé Amerika-központú unitárius öntudatra.

Vajon mindezt hogyan látja az amerikai fél? Az ICUU viszonylatában a UUA egy a tagegyházak között. Ennek jelentősége pedig az, hogy párbeszédet folytathat a világban élő unitáriusokkal és szabadelvűekkel, így mások szemén át is megláthatja önmagát. A nemzetközi kapcsolatok által a UUA önmagáról tanulhat meg dolgokat: felfedezheti sajátos önazonosságát. A folyamat során a kérdések így vetődnek fel: üzenetünkben mi a lényegi vallási elem, és mi a kulturális sajátosság? Mit hirdetnek Burundiban, a Khászi-hegyekben, Magyarországon és a Fülöp-szigeteken, amit mi is hirdetünk és mi az, amit mi nem? Az amerikaiak által megtanult sok új ismeret között biztosan ott van a közösség fontossága, és a közösen végzett munka értéke. Ahogy Pap Mária írta az erdélyi unitáriusokról: „Nálunk a közösség érdeke sokszor előbbre való az egyéni érdeknél. A közösség életetése nélkül nem maradtunk volna meg, és ezután sem fogunk tudni.”³³

Az eszmecsere a vallás lényegéről szól: ennek keretében a humanista elemeket is befogadó amerikai unitarizmusnak azt kellene megértenie, hogy mit is jelent tulajdonképpen a szabadelvű kereszténység ahelyett, hogy a keresztény jel-

³² Hertz, Gevene e-mailje Morrison-Reed, Marknak. 2015. január 15.

³³ Pap Mária: Partnerships: Belonging as Collaboration, Mutuality and Accountability. In McAllister, Jill K. (ed.): *Belonging. Our Unitarian Identities and the Nature of Our Relations*. (Proceedings of the 3rd ICUU Theological Symposium, Kerkrade, The Netherlands, 13–17 July 2010) London, 2012, ICUU. 136.

leget teljesen elutasítaná. Sőt, törekednie kellene azok tiszteletére, akik Isten létezésében hisznek – sok amerikainak könnyebb Isten létét elutasítani, mint elfogadni és továbbgondolni.

Végül a UUA-nak azt kell megtanulnia, hogyan éljen kiváltságaival, hogyan legyen óvatos és diplomatikus. A valóság ugyanis az marad, hogy mivel a UUA biztosítja a pénzügyi források nagy részét, véleményét általában gyanakvással fogadják. De a többi csoport is sokszor óvatosan viselkedik, kerüli a nyílt szókimondást, mivel tart a megbántás következményétől. Amikor egy hatalommal, erőforrásokkal és befolyással rendelkező csoport erőteljes véleményt nyilvánít, ahogy az amerikaiak is szoktak, azt a látszatot keltik, mintha parancsolni vagy befolyásolni akarnának. Ez az amerikaiak ellen felhozott kulturális előítéletek egyik alaptézise – a kérdés az, hogy érvényes-e ez a UUA esetében. 2009-ben Will Saunders levelet írt Peter Moralesnek, a UUA új elnökének, ebben azt sugallja, hogy a UUA tudatában van helyzetének: *„Napjainkban nyilvánvaló, hogy a rasszizmus és az elnyomás elleni fellépéseink egyik meghatározója a multikulturális és globális unitárius közösségbe való beágyazódásunk. A UUA felelőssége megértetni a gyülekezetekkel azt, hogy felelősen kell részt venni a nemzetközi kapcsolatokban. A világon élő unitárius közösségekhez nem leereszkedő jótékonysággal vagy kegyes érdeklődéssel kell közeledni, hanem partnerként kell viszonyulni egymáshoz, növekedni kell egymás megértésében és elfogadásában.”*³⁴

Azoknak az unitárius univerzalistáknak a története, akik a szeretettől vezetve világszerte az elnyomás ellen küzdenek, valóban hősiesség történet. Ehhez viszonyítva az, hogy hogyan és mi célból született meg az ICUU, inkább hétköznapi történet, amely a változó világhoz való kreatív alkalmazkodásnak is nevezhető. A nehézségek, amelyekkel szembe kellett néznie, meglehetősen közhelyesek voltak: a világnézeti, vallási és kulturális különbségek és személyi ellentétek. Ezek mellett ott volt egy olyan jövőkép, ami messze túlszárnyalta idejét és anyagi kereteit. Az ICUU tagjai egyetértésre jutottak az őket egybefogó vallásos értékeket illetően. Elismerésre méltó módon arra törekedtek, hogy megfeleljenek a növekvő és egyre változatosabbá váló „globális egyházközség” elvárásainak. Az ICUU növekedési folyamata azonban csakhamar elakadt, a hatalmi egyenlenségek, a világnézeti különbségek, a provinciális jelleg és a régi kapcsolatokhoz való kötődések miatt (különösen az IARF-hez), amelyek mind széthúzó erőt jelentettek.

Mindez valahol várható volt. Tény, hogy a résztvevők – legalábbis egy részük – személyiségük és stílusuk különbözőségéből fakadóan már indulásból nem ér-

³⁴ Saunders, William és McAllister, Jill: *The UUA and the ICUU. Thoughts and Commentary Prepared for Peter Morales, UUA President.* 2009 július. 3.

tették egymást. Amint a párbeszéd alábhagyott, az odafigyelés megszűnt, megrendült a jóhiszeműség, felütötte a fejét a bizalmatlanság, és az egymásról alkotott feltételezések tulajdonképpen tükrözték a résztvevők csalódottságát és dühét. Építő párbeszéd és jóhiszemű partneri kapcsolat nélkül nem lehetett másként előre lépni, csak hatalmi eszközökkel. Ahol pedig hatalmat gyakorolnak, ott megjelenik az ellenállás, és igazi eredményre nem lehet számítani.

Az essexi alakuló ülés valódi kegyelmi pillanat volt, amit jól érzékeltet egy, a történeletről írt összefoglaló: „*A résztvevők közül senkinek nem volt célja a saját hatalmi bázisát növelni vagy a csoporton uralkodni. A küldöttek azért gyűltek egybe, hogy segítsenek létrehozni egy, a közösségeik között működő hálózatot, nem pedig azért, hogy saját hatalmukat vagy közösségüket mások rovására megerősítsék. Senkinek nem jutott eszébe úgy viszonyulni, mintha az ő sajátágos unitárius értékrendje igazabb vagy hitelesebb lett volna a másokénál. Az ülés célja az volt, hogy megkeressük és megtaláljuk a közös vonásokat, nem pedig az, hogy az eltéréseken vitatkozzunk.*”³⁵

Ahol párbeszédet lehet folytatni úgy, hogy közben nem ragaszkodunk macskacsul a saját álláspontunkhoz, ahol őszintén ki merjük mondani kétségeinket vagy félelmeinket, hogy nem mehetünk haza egy Isten nevére hivatkozó vagy nem hivatkozó alapítóirattal, ahol kilátástalannak tűnő helyzetben is megpróbálunk fokozottan figyelni és mélyebben megérteni, ahol megbecsülik a máságot, dicsérik a rugalmasságot, és elfogadják egymást, ahol mosolyogni tudnak a bizonyult válaszokon és kacagni a küszködésen, ott áldás van a közösségen.

Ahol fontosabbnak érzik a szünetek tartását, mint a közösségre erőltetni valaki önző akaratát, ahol számon tartják és figyelnek az éppen soron következő lélegzetvételére is, ahol egymásra figyelnek és együtt éreznek, ahol észreveszik a másik embert, és elhatározzák, hogy reménykedni fognak, és aztán újrakezdeni, ahol több idő telik bölcs hallgatással, mint a vitatkozással, ahol belátják, hogy mindannyian sebezhetőek, ott születik meg a közösség, az *én* helyett a *mi*. Mert *mi* közösen képesek leszünk továbblépni a bizonytalan jövő és a látszólag felfoghatatlan megoldások irányában.

A vallásos közösség fő feladata azoknak a köteleknek a felfedezése, amelyek az egyet a többihez kötik. Ebben a kapcsolat- és viszonyrendszerben fedezzük fel, hogyan kapcsolódnak egyéni sajátosságaink mások életéhez. Ezekre építeni alapvetően fontos, mert saját nézőpontunk túl szűk ahhoz, hogy mindent észrevegyen, saját erőnk túl korlátozott ahhoz, hogy minden tennivalót elvégezzen. De együtt életszemléletünk kiszélesedik, és erőnk megújul.

³⁵ Campbell, Ellen K.: *The International Council of Unitarians and Universalists. Its Founding Meeting.* (Összegző jelentés.) 1995 július. 8.